

POŠASTI, V KATERE SE BRALEC ZALJUBI

Desa Muck: *Kremplin*, romantična grozljivka (Celovec–Ljubljana–Dunaj, Mohorjeva založba, 1996).

Če za dela Dese Muck velja, da jih zaradi njihove sproščene dikcije, neposrednega govora o stvareh, ki določajo izkustveni svet sodobnega mladostnika ter celo tabu tem (spolnost – izguba nedolžnosti) mladi bralci »požirajo«, potem pisateljica s svoji romantično grozljivko ostaja trdno v sedlu »branosti« in komunikativnosti. *Kremplin* je namreč besedilo, ki mladega ali starejšega bralca ne izpusti iz rok, ko »nepremišljeno« poseže po črni knjižici s čudnim možakarjem na platnicah! V tem, da Muckova zna »zagrabiti« in »zadržati«, se *Kremplin* ne razlikuje od njenih prejšnjih romanov. Povsem nova pa je besedilna stvarnost, v katero se vživlja bralec: če je bil prej kak vampir ali volkodlak bolj ali manj naključni obiskovalec pisateljičinih pretežno realističnih zgodb, se v *Kremplinu* pred bralcem zvrsti cela paleta čudnih stvorov. Dogajanje poleg oseb »iz realnosti« sooblikujejo hudobna grofica, krvosesi, živi mrličji in druge pošastne kreature. *Kremplin* je knjiga, ki spominja na moro ali prizore iz literature oziroma filma črnega žanra. Zato je tembolj presenetljivo, kar je o romanu dejala avtorica: »*Kremplin* je knjiga o ljubezni. Vse, kar se zgodi v njej, se zgodi zaradi ljubezni. Junaki so res spake, a oblikovala sem jih tako zato, da bi jih imel kdo rad.« Tako nekako je pred

letom označila svojo grozljivko pisateljica na srečanju s študenti ljubljanske slavistike. In prav tu se skriva globlja sporočilnost: *Kremplin* je mladinski roman o drugačnosti in o ljubezni. Če namreč človek ni tak kot večina, potem se rado zgodi, da je obsojen na samoto, izločitev. A prav ljubezen ali prijateljstvo ga z obrobja prineseta spet v središče družbe, med ljudi, ki so si blizu. Izobčenci so tudi osebe *Kremplina*: nenehno so ogroženi, bežati morajo, godijo se jim krivice – kljub temu, da nikomur nočejo nič hudega. Drugačnost je značilnost vseh književnih oseb: Darijan je slep, njegova prijateljica Karmen je sladkosnedna debeluška, naslovni junak Kremplin je doktor čarovniških znanosti, tudi Evelina je čarovnica; grof Sinuhe je najbogatejši in najbolj razgledan vampir, ki ima ob sebi vse mogoče spake. Roman se začne in konča ob liku dečka Darijana, ki je oslepel zaradi vnetja oči. Spomin na ta dogodek je v dečku skorajda zabrisan: »*Staknil je nekakšno okužbo in tistih dni se ni nič kaj rad spominjal. Bilo jih je eno samo skelenje in solzenje in zoprni zdravniki so mu kar naprej bezali v oči.*«

Zato pa si Darijan ustvari svoj svet barv in podob: svet literature, domišljije. Spremeni se tudi njegov način komuniciranja z okolico: le-to prepozna po vonju in s tipom. Darijan je torej drugačen, je posebnejš; podoben mu je fantastični lik Kremplina: oba sta brez očeta, obdarjena sta s posebno senziбилnostjo in sposobnostmi (sta drugačna

kot drugi otroci: Darijanova domišljija in sanjanje pajkov – Kremlinovo otroško čarovništvo), tudi Kremljin postane »ujetnik teme«, ko je zaprt v gradu, oba pa sta ključna nosilca dogajanja v romanu. Le to steče, ko se v Darijanovi družini začnejo dogajati nenavadne reči: avtu odpadejo kolesa, posoda »oživi«, Darijana strašijo v sanjah pajki. Prestrašena mama pokliče Kremljina, izvedenca za pošasti in nenavadne pojave, in ta začne pripovedovati zgodbo o sebi: o svojem odraščanju brez očeta, o sestrični smrti in materini boleznii, o nenavadnih sposobnostih, zaradi katerih ga obsodijo čarovništva, o srečevanjih s smrtjo na grmadi, o tem, kako zaradi mučenja izgubi noge, o izgonu na Krvoseški grad, o ljubezni z grofičino nezakonsko hčerko... Eden najbolj zanimivih delov romana je prav pripoved o Sinuheju in njegovi družini, ki govori o želji po večnem življenju. Sinuhe se je kot starec zvezal z mlado Semiraton, izdelal božanski eliksir večnosti, s katerim ohranja pri življenju sebe, svojo ženo in hčerko Gise. Med Kremljinom in Sinuhejevo hčerko Gise se razvije ljubezen, deklica pa se za dečka žrtvuje. Zgodba o starostno neenakih ljubimcih se ponovi še enkrat: osemindvajsetletni Kremljin da eliksir osemnajstletni Evelini, celotno dogajanje pa se odvrti zato, da bi Evelina prišla do napitka, ki bo nesmrtnost znova podaljšal. Nastavek je tudi za tretje nadaljevanje zgodbe: recept za eliksir dobi Darijan – ne ve se, ali ga je na koncu zavrgel. Vse tri zgodbe – Darijanova, Kremljinova in Sinuhejeva – so torej druga drugi »komentar«, s tem da pri prehajanju iz ene v drugo narašča fantastika, z njo pa tudi grozljivost in simbolika. Mladostni Darijan je postavljen v realno okolje sodobnega mesta, Kremljin je tristoletni starec, ki se mu je v »mračnih« časih pripetilo veliko hudega zaradi obsodbe čarovništva, Sinuhe je štiritisoočletni vedež, že napol razpadlo

truplo, ki ga pri življenju ohranja magična formula, hkrati pa je tudi vzrok človeškega praznoverja. Troje zgodb, ki so druga z drugo prepletene, se torej odvija v *Kremljinu* ter oblikuje sporočila o hrepenenju in razočaranju. Iz zgodb se izlušči življenjsko načelo za premagovanje stisk, tj. Kremljinova »tolažba«, »da se človek vsemu privadi«. Roman se konča z napovedjo Darijanove poti v odraslost, ki pomeni predvsem *odločanje o stvareh, ki nam lahko za vedno spremenijo življenje*. Roman torej tematizira človeško hrepenenje, iskanje višjega smisla ter usodo »drugačnih«; od prizadetega otroka se lahko oddalji celo mati, kar razkriva Evelina, ko izreka skrite misli in želje Darijanove mame: *sram, želja po svobodi*. Med prikazi drugačnosti posebej izstopa Sinuhejeva predstavitev spačkov, ki jih vidi Kremljin v njegovem laboratoriju: dojenčke z dvema glavama, grbave spačke, novorojenčke brez udov, vodenoglavce, celo vesoljca.

Vprašal sem ga, zakaj ima vse te pošastne otroke vložene v kozarcih kakor kumare.

»Ljubim jih, je odvrnil. (...) Ljubim jih, te male nedolžne mučence Usode, ker vse povedo o svetu, ki jih je zavrgel. Vsakega od njih sem dolgo nežno pestoval pred smrtjo. (...)«

Kremljin pa ni le roman o drugačnosti, ljubezni ter odraščanju v pričakovanjih in razočaranjih; je tudi zgodba o književnosti, domišljiji in sanjah. Darijan živo vidi svetove, o katerih mu pripoveduje Kremljin in o katerih bere v knjigah: bere Karla Maya, *Bobre*, posluša in sinestetično zaznava barve Kremljinove pripovedi – prav tako živo doživlja domišljjske svetove kot Kremljin, ki se pogovarja z umrlo sestrico. Besedilo je neposredno medbesedilno: Kremljin na primer »pokomentira« *Malega princa*:

»Ne bom ti govoril o tem, da obstajajo tegobe, hujše od slepote. Niti te ne bom

tolažil s tem, da je bistvo očem nevidno in da moramo gledati s srcem in kar je podobnega čvekanja, nad katerim se solzijo tisti, ki imajo v glavi zdrave oči.«

Desa Muck je posebno pozornost namenila tudi slogu pisanja: prevladujoči humor se povezuje z grozljivimi opisi (npr. opis Krvoseškega gradu), tako da mestoma *Kremplin* postane že groteska. Zgodba je polna nepričakovanih preo-

bratov, pisateljica nenehno preseneča z novimi domislicami in nepričakovanimi navezavami na sodobnost (npr. prvine slenga). Raznovrstnost podob, nenavadna tematika ter slog govorijo o tem, da je *Kremplin* eno od najboljših proznih besedil (ne le) sodobne in (ne le) mladinske književnosti na Slovenskem.

Igor Saksida

ISKANJE IZGUBLJENEGA SRCA

Lela B. Njatin: *Velikanovo srce*. Ljubljana, Aleph 1996. Ilustr. Alenka Stottler.

Lela B. Njatin se je rodila 5. januarja leta 1963 v Ljubljani. Njeno deklško ime je Lela Mujkič, poročena je Bajda. Srednjo šolo je zaključila v Kočevju, kjer je z materjo tudi živela. Sama je v intervjuju, objavljenem v knjigi *Začasno bivališče*, povedala, da na kraj in okolico ni bila nikoli preveč navezana. Gozdnata pobojča z divjimi zvermi so jo utesnjevala in omejevala. Raziskovanje sveta, kot dodaja, se je zanjo začelo v Ljubljani na Filozofski fakulteti, kjer je študirala primerjalno književnost in filozofijo. S pisanjem je začela že v Kočevju. V osnovni šoli pesmi, v Ljubljani pa je bila njena razpoznavna oblika kratka proza. »S pesmimi sem tipala za lastnimi obris, s prozo načrtujem sebe v svetu.« Kratka proza je bila dominantna forma slovenske proze osemdesetih let oziroma mlade književne generacije. Frančič, Mozetič, Morovič, Debeljak, Mazzini, Babačič... in Lela B. Njatin zaznamujejo tedanjo alternativno, subkulturno sceno, ki se je gibala okoli ŠKUC-a, disca FV in založbe Aleph, ki so jo ustanovili prav oni. Avtorica je sodelovala kot kostumografka pri video in glasbenih projek-

tihi ter gledališki igri *Brigade lepote*, uprizorjeni leta 1990 v Cankarjevem domu v izvedbi gledališča Helios. V ŠKUC-u je 1983. leta, kot ena izmed štirih kreatork v skupini Linije sile, pripravila artistično modno revijo. Je scenaristka prvega punk stripa in soscenaristka videofilma *Nestrpnost*. Njen edini roman je *Nestrpnost*, zanj je bila leta 1989 nagrajena z Zlato ptico. Je soavtorica almanaha *Rošlin in Verjanko* in knjige intervjujev *Začasno bivališče*. Objavljala je v reviji *Literatura*, prevaja besedila iz nemščine in srbohrvaščine, nekaj časa je bila urednica za kulturo pri dnevniku *Republika*, samostojna kulturna delavka, sedaj je zaposlena na SAZU-ju.

Velikanovo srce je pravljica o podarjenem, izgubljenem in spet najdenem srcu. Zgodba je sestavljena iz osmih delov, ki se logično povezujejo v celoto. Ti so: Velika, Srnica, Veter, Zvezdica, Gospodinja, Srce, Ščit in sulica, Srna. Vsak od naslovnih junakov prinaša določene spremembe in po svoje zaznamuje zgodbo. Veter pripiha Srnico k Velikanu, ob utripu Srca se prižge zvezdica, ščit in sulica se zlomita, Srnica pa postane Srna. Notranja zgradba pravljice je dramatična. Pravljica sicer pripoveduje o Velikanovi preobrazbi, a nič manj o Srničini. Velikan živi na velikem posestvu, kjer je